

ეთერი ხარაიშვილი

თსუ პროფესორი, ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორი

577 24 88 21

eter.kharaishvili@tsu.ge

ბადრი გეჩბაია

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო

უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

gechbaia.badri@bsu.edu.ge

**ბოსტნეულის ბაზარი: ქართული პროდუქტის კონკურენტული უპირატესობები და
კონკურენციის გამოწვევები**

საკვანძო სიტყვები: ბოსტნეული, კონკურენცია, კონკურენტული უპირატესობა, კონკურენციის გამოწვევები.

საქართველოში სოფლის მეურნეობა ტრადიციულად გადამწყვეტ როლს ასრულებდა მოსახლეობის სურსათით უზრუნველყოფასა და კეთილდღეობის გაუმჯობესებაში. თუმცა, ბოლო ათწლეულში სასურსათო პროდუქტების წარმოება შემცირებულია, დაბალია ადგილობრივი სასურსათო პროდუქტებით მოსახლეობის დაკმაყოფილების დონე, სოფლად მაღალია სიღარიბის მაჩვენებლები, მცირეა შემოსავლები, სურსათზე დეფიციტის შევსება კი ძირითადად იმპორტული პროდუქტებით ხდება.¹ 2017 წლის მონაცემებით აგროსასურსათო პროდუქტების იმპორტი 4-ჯერ აღემატება ექსპორტის მოცულობას და ეს ტენდენცია დინამიკაში თითქმის უცვლელია.²

ბოსტნეული კულტურები საქართველოში ფართოდაა გავრცელებული, თუმცა, ერთ მოსახლეზე მისი წარმოება 2,2-ჯერ ჩამორჩება წლიურ მოთხოვნას.³ „ოქსფამის“ კვლევით საქართველოს მოსახლეობის 50%-ს სურსათზე ხელმისაწვდომობის პრობლემები აღენიშნება; 61% ხორცეულისა და თევზეულის, 45% ხილის და ბოსტნეულის, 20% კი რძის ნაწარმის დეფიციტს განიცდის. ოჯახების 14% სისტემატურად სესხულობს ფულს სურსათის შესაძენად. სასურსათო უსაფრთხოების შეფასების თვალსაზრისით ჩატარებული კვლევით გაკეთდა დასკვნა, რომ სურსათის წარმოების ინდექსი დაბალია, ხოლო სურსათზე ფასები - მაღიან მაღალი. საქართველოში ძირითადი პრობლემა არის არა კვების უკმარისობა, არამედ

¹ Challenges for sustainable food security in Georgia, Kharaishvili E., XV EAAE Congress in Parma: Towards Sustainable Agri-Food Systems: Balancing between Markets and Society, Parma, Italy, 29 August – 1 September 2017.

² www.geostat.ge

³ ბოსტნეული და ბაღჩეული კულტურების ძირითადი მავნებელ-დაავადებები და მათ წინააღმდეგ ბრძოლა საქართველოში, ბარამიძე ვ., ხეთერელი ა., კუშაძე მ., თბილისი, 2015, გვ. 5.

ქარბი სახამებლიანი სურსათი, ამასთან, მოხმარებული სურსათის 50%-ზე მეტი იმპორტირებულია და იმპორტზე დამოკიდებულების დონე მაღალია.⁴

სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის გადაჭრა მრავალი მომიჯნავე საკითხის გადაჭრასთან არის დაკავშირებული. ამასთან, მდგრადი სასურსათო უზრუნველყოფის მისაღწევად დიდი როლი ენიჭება აგროსასურსათო პროდუქტების ბაზრებზე არსებული კონკურენციის გამოწვევების შესწავლას, იმ ძალების გამოვლენას, რომლითაც შესაძლებელი გახდება პროდუქტის კონკურენტული უპირატესობების დადგენა. ასევე, გასათვალისწინებელია მიწოდების ჯაჭვის სრულყოფა, რაც, თავის მხრივ, სასურსათო რეზერვებსა და საზოგადოებას შორის ახალი ურთიერთობების ჩამოყალიბების საფუძველია.⁵ სასურსათო უსაფრთხოების მისაღწევად არანაკლები როლი უნდა მიენიჭოს სურსათზე დანაკარგების შემცირებას, რადგან ეს მაჩვენებელი საქართველოში სურსათის მთლიანი რაოდენობის 30-40%-ს შეადგენს. ამ პრობლემის გამო აგროსასურსათო ბაზრებზე დიდი რაოდენობით პროდუქტი არ მოეწოდება მომხმარებელს.⁶

საქართველოს ბოსტნეული კულტურების წარმოებისათვის ხელსაყრელი ბუნებრივ-ეკონომიკური პოტენციალი გააჩნია. ქართული ბოსტნეული ბუნებრივად გამორჩეული გემოვნებით ხასიათდება, წარმოება ნაკლებ დანახარჯებთან არის დაკავშირებული, ეკოლოგიურად შედარებით სუფთაა და შესაბამისად, ამ კონკურენტული უპირატესობების გამო პროდუქტზე მოთხოვნა დიდია როგორც შიგა, ისე საერთაშორისო სასურსათო ბაზრებზე.

2017 წლის მონაცემებით ქართული ბოსტნეულის ექსპორტის მოცულობამ 17 ათასი ტონა შეადგინა, თუმცა, კვლავ დიდია იმპორტის მოცულობა - 84 ათასი ტონა.⁷ მაშასადამე, ბოსტნეულის იმპორტის მოცულობა 4,9-ჯერ აჭარბებს ექსპორტის შესაბამის მაჩვენებელს.

საქართველოს ადგილობრივ ბაზარზე ბოსტნეულის იმპორტის ჩანაცვლების მნიშვნელოვანი შესაძლებლობები გააჩნია. ამასთან, ექსპორტის საბაზრო პოტენციალი აქვს საქართველოში წარმოებული ბოსტნეულის უმეტესობას. 2017 წელს ქართული სასურსათო პროდუქტები 80 ქვეყანაში იყო ექსპორტირებული. თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ ღრმა და ყოვლისმომცველი შეთანხმება (DCFTA) ევროკავშირის ქვეყნებთან ახალ სავაჭრო შესაძლებლობებს უზრუნველყოფს და ექსპორტის ბაზრების დივერსიფიკაციაში დიდ როლს შეასრულებს. თუმცა, აუცილებელი იქნება ევროპის ბაზრის მკაცრი მოთხოვნების შესრულება როგორც სტანდარტების დაკმაყოფილების, ისე პროდუქტიულობის ამაღლების, ფერმერული და სამაცივრე მეურნეობების განვითარების, მიწოდების ჯაჭვის სრულყოფისა და სხვათა მიმართულებით. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია კონკურენციის დონის შესაბამისად ქართული ბოსტნეულის კონკურენტული უპირატესობების გამოვლენა, მისი როლის დასაბუთება მდგრადი სასურსათო უსაფრთხოების პრობლემის მოგვარებასა და კონკურენტული გარემოს ფორმირებაში.

კვლევის მიზანია ბოსტნეულის ბაზარზე კონკურენციის დონის შეფასების საფუძველზე ქართული ბოსტნეულის კონკურენტული უპირატესობების გამოვლენა და სასურსათო

⁴ საქართველოს მოსახლეობის 50%-ს სურსათზე მატერიალური ხელმისაწვდომობის პრობლემები აქვს <http://www.interpressnews.ge/ge/sazogadoeba/384406-oqsfamis-kvlevith-saqarthvelos-mosakhleobis-50-s-sursathze-materialuri-khelmisatsvdomobis-problemebi-aqvs.html?ar=A>

⁵ New Emerging Roles for Public Institutions and Civil Society in the Promotion of Sustainable Local Agro-Food Systems. Renting, H. & Wiskerke, H. 2010.

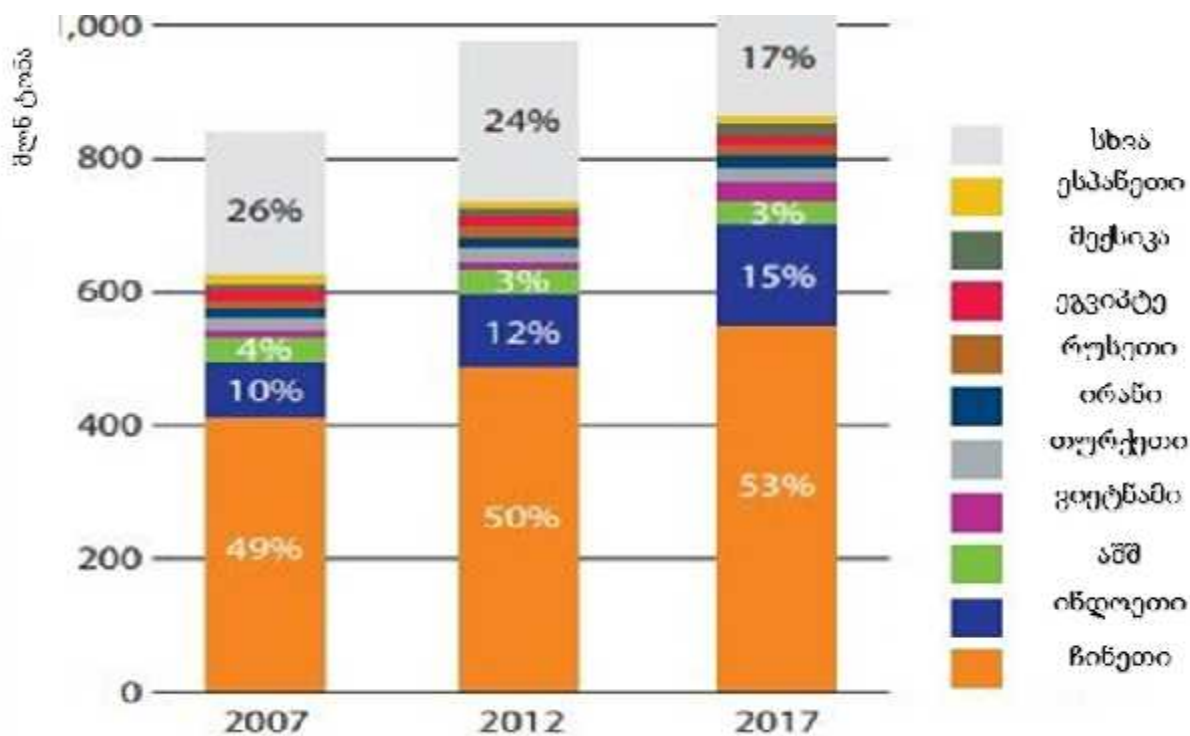
⁶ Food and Agriculture: The future of sustainability. Giovannucci, D., Scherr, S., Nierenberg, D., Hebebrand, C., Shapiro, J., Milder, J. & Wheeler, K. 2012.

⁷ www.geostat.ge

უსაფრთხოების გამოწვევების შესაბამისად დარგის განვითარების შესაძლებლობებზე რეკომენდაციების შემუშავება.

მეზოსტნეობის დარგის განვითარების გლობალური ტენდენციების შესწავლამ გვიჩვენა, რომ ბოსტნეულზე მოთხოვნა მსოფლიოში ზრდადია. აღნიშნული ტენდენცია გამოწვეულია, როგორც მოსახლეობის ზრდით, ასევე, სურსათის მომხმარებლის სტრუქტურაში ბოსტნეულის ხვედრითი წილის მატებით.

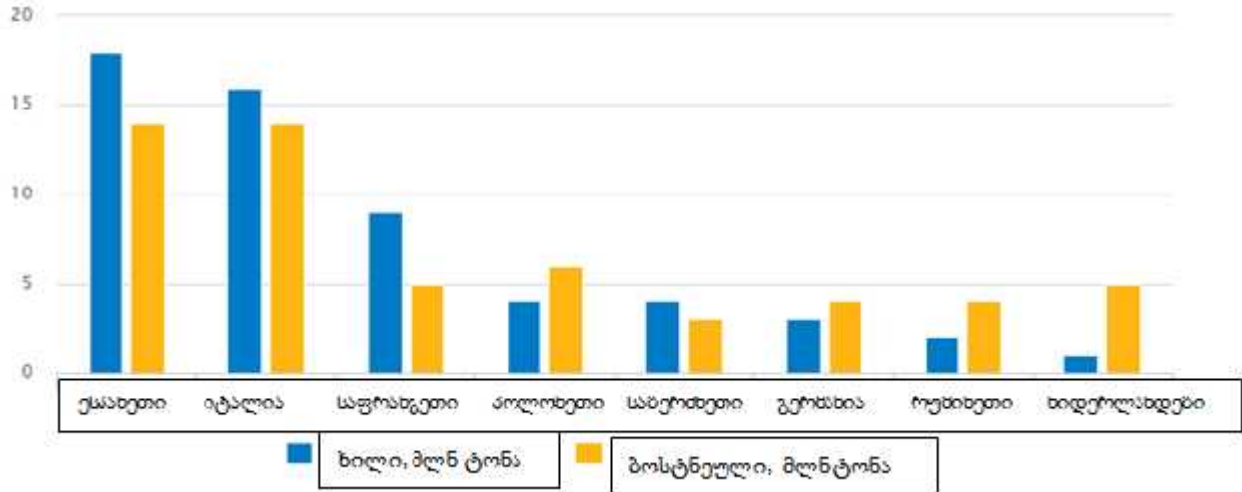
მსოფლიო ბოსტნეულის ბაზარზე ძირითადად ათი ქვეყნის პროდუქცია დომინირებს, მათგან ლიდერის პოზიცია ჩინეთს უჭირავს და დინამიკაში ეს მაჩვენებლები ზრდადია (იხ. დიაგრამა 1).

დიაგრამა 1. ბოსტნეულის მწარმოებელი ათი ძირითადი ქვეყანა⁸

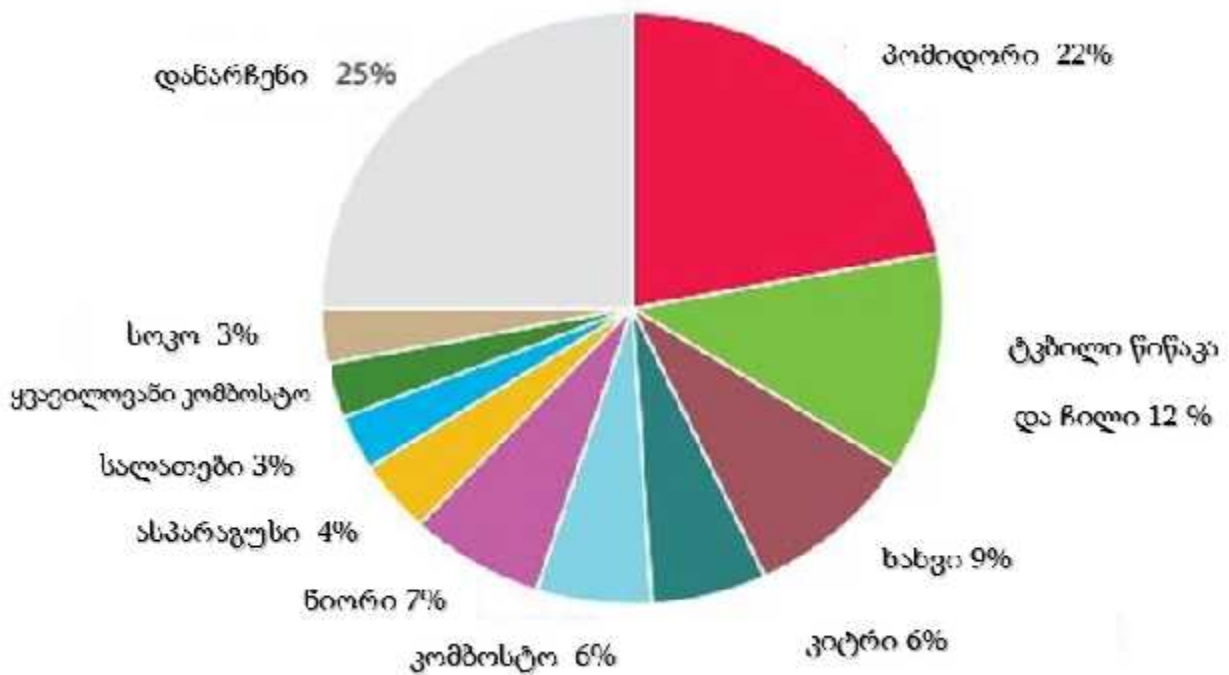
ევროპის ქვეყნებიდან ბოსტნეულის ძირითადი მწარმოებლები არიან ესპანეთი, იტალია და საფრანგეთი (იხ. დიაგრამა 2).

⁸ საფინანსო ორგანიზაცია Rabobank-ის კვლევის მონაცემები

დიაგრამა 2. ბოსტნეულის წარმოება ევროპის ქვეყნებში (2015 წელი)

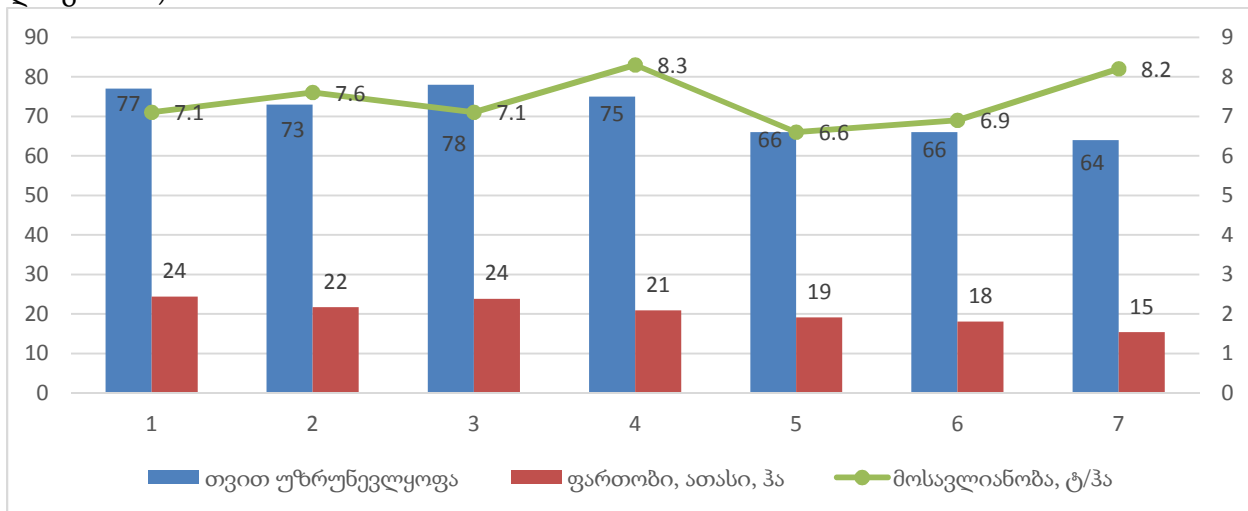
მეზობლების განვითარების გლობალური ტენდენციების კვლევით დადგენილია, რომ ბოსტნეულის მთლიანი პროდუქციის 70% ნატურალური სახით იყიდება, თუმცა, ბოლო პერიოდში შეინიშნება გასუფთავებულ და დაფასოებულ ბოსტნეულზე მოთხოვნის ზრდაც. აღნიშნულის საპირისპიროდ, მოთხოვნა შემცირებულია დაკონსერვებულ ბოსტნეულზე.⁹ გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ბოლო პერიოდში, გამოიკვეთა მოთხოვნის ზრდის ტენდენცია ორგანულ ბოსტნეულზე. ბოსტნეული კულტურებიდან 22% უჭირავს პომიდორს, 12% ტკბილ წიწაკასა და ჩილის, 9% ხახვს, 7% ნიორს, დანარჩენი სახეობის ბოსტნეულის წილი შედარებით მცირეა და 4%-მდე მერყეობს (დიაგრამა 3).

დიაგრამა 3. ძირითადი ექსპორტირებადი ბოსტნეული მოცულობის მიხედვით, 2016

⁹ საფინანსო ორგანიზაცია Rabobank-ის კვლევის მონაცემები

ევროპის ბოსტნეულის ბაზარზე შეღწევის მთავარი ბარიერია სერთიფიკაციისა და სტანდარტების მაღალი დონე. ბიბლიოგრაფიულმა კვლევამ გვიჩვენა, ევროპის ბაზარზე პროდუქტის მიმწოდებლები არიან მაღალგანვითარებული, უმეტესად ევროპის ქვეყნები¹⁰. საქართველოში ბოსტნეულის ნათესი ფართობი 2014-2017 წლებში 5 ათასი ჰექტარით არის შემცირებული. ამავე პერიოდში 27,7 ათასი ტონით შემცირდა წარმოების მაჩვენებელიც, თუმცა, საშუალო მოსავლიანობა ერთ ჰექტარზე 0,7 ტონით გაიზარდა.¹¹ მეზობლანობა საქართველოში სოფლის მეურნეობის ტრადიციული დარგია და იგი ქვეყნის თითქმის მთელ ტერიტორიაზე ვითარდება. 2010-2016 წლებში ბოსტნეულით დაკავებული ფართობის შემცირებასთან ერთად დაბალია თვითუზრუნველყოფის მაჩვენებელიც (იხ. დიაგრამა 4).

დიაგრამა 4. ბოსტნეულის წარმოების ძირითადი მაჩვენებლები საქართველოში 2010-2016 წლებში

ბოსტნეულის წარმოება თითქმის ყველა რეგიონშია განვითარებული, თუმცა, ხვედრითი წილის მიხედვით რამდენიმე რეგიონი გამოირჩევა, კერძოდ ნათესი ფართობების 50%-ზე მეტი ქვემო ქართლსა და შიდა ქართლზე მოდის, კახეთში იწარმოება ბოსტნეულის მთლიანი წარმოების 18%, იმერეთში 10%. მოსავლიანობის მაღალი მაჩვენებელი აქვს ქვემო ქართლის რეგიონს (14 ტ/ჰა), შიდა ქართლში ეს მაჩვენებელი შედარებით დაბალია (10,1 ტ/ჰა), დანარჩენი რეგიონები მოსავლიანობის დაბალი მაჩვენებლებით გამოირჩევიან. ევროპის ქვეყნებში შესაბამისი მაჩვენებელი გაცილებით მაღალია და იგი 32 ტონას შეადგენს ერთ ჰექტარზე. ამრიგად, საქართველოში ბოსტნეულის კულტურების კონკურენტული უპირატესობებისა და სასურსათო ბაზარზე კონკურენციის დონის შეფასებისას უნდა გავითვალისწინოთ ამ მხრივ არსებული პოტენციალი. მხედველობაშია მისაღები ისიც, რომ ბოსტნეულის იმპორტის მონაცემები წლების მანძილზე მეტ-ნაკლებად უცვლელია (110

¹⁰ Climate and geography determine competitiveness

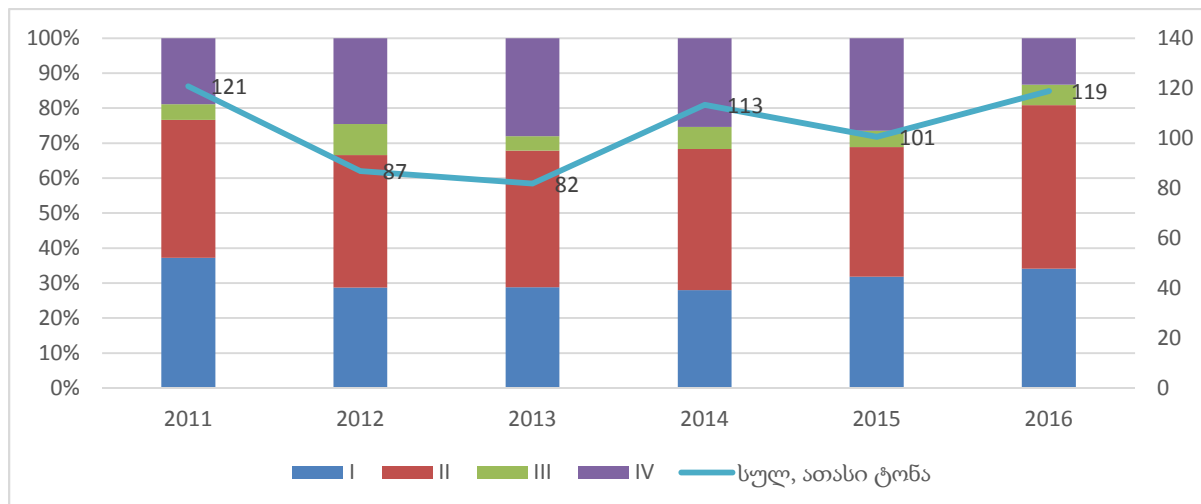
<https://www.cbi.eu/market-information/fresh-fruit-vegetables/competition/>

More competition on European fruit and vegetable market

<http://www.freshplaza.com/article/115486/More-competition-on-European-fruit-and-vegetable-market>

¹¹ საქართველოს სოფლის მეურნეობა 2017, სტატისტიკური პუბლიკაცია, თბილისი 2018, გვ. 45.

ათასი ტონა წელიწადში), მაგრამ იმპორტის ძირითადი ნაწილი (80%) პირველ და მეორე კვარტლებზე მოდის (იხ. დიაგრამა 5).

დიაგრამა 5. ბოსტნეულის იმპორტის დინამიკა საქართველოში¹²

დიაგრამა აჩვენებს, რომ ბოსტნეულის წარმოებაში სეზონურობის გავლენა დიდია, ცხადია, აღნიშნული უარყოფითად მოქმედებს ფერმერთა შემოსავლებსა და საფასო ფასწარმოქმნის მექანიზმზე.

საქართველოს, ბუნებრივ-რესურსული პოტენციალიდან გამომდინარე, ბოსტნეულის ექსპორტის მნიშვნელოვანი პოტენციალი გააჩნია, როგორც ევროპის, ასევე, ახლო აღმოსავლეთის ქვეყნებში. ქართული ბოსტნეულის უდიდესი საექსპორტო ქვეყნებია ბელორუსია და უკრაინა, ასევე, ყაზახეთი, ლატვია, ბულგარეთი, მოლდავეთი, ესტონეთი, რუმინეთი და ლიტვა. ქართული ბოსტნეულისათვის რუსეთის ბაზარიც გახსნილია, თუმცა, მწარმოებლების წვდომა ამ ბაზარზე მაინც შეზღუდულია. რუსეთის ბაზარზე ქართული ბოსტნეული აზერბაიჯანულმა, უზბეკურმა და ირანულმა პროდუქტმა ჩაანაცვლა. ქართული ბოსტნეულის მაღალი ხარისხის გამო მოცემულ ეტაპზე შესაძლებელია ევროკავშირის ბაზარზე ახალი საბაზრო ნიშების მოპოვება.

შიგა და საერთაშორისო ბაზრებზე აუცილებელია პროდუქტი კონკურენტუნარიანი იყოს. ექსპერტთა შეფასებით ბოსტნეულის ბიზნესი მონოპოლიურია, რაც ხელს არ უწყობს პროდუქტის კონკურენტუნარიანობის ზრდას. ამასთან, სეზონურობაზე დამოკიდებულების შესამცირებლად აუცილებელი იქნება თანამედროვე სასათბურე მეურნეობების განვითარება, რაც უზრუნველყოფს მთელი წლის განმავლობაში პროდუქციის მიწოდებას მომხმარებლისთვის.

ბოსტნეულის ბიზნესში მონოპოლიის გამო მაღალი საბაზრო ძალაუფლებაა, რაც ფასწარმოქმნის მექანიზმზე მოქმედებს და მოსახლეობის დაბალი მსყიდველობითუნარიანობის გამო, მომხმარებელი უპირატესობას საზღვარგარეთიდან შემოტანილ იაფფასიან და დაბალხარისხიან პროდუქტებს ანიჭებს.

¹² www.geostat.ge

დღეს ადგილობრივ ბაზარზე ეროვნული და უცხოური პროდუქციის თანაფარდობა 1:4-ზეა და მაშასადამე, ქვეყნის დონეზე გასატარებელია როგორც იმპორტჩანაცვლების, ისე საექსპორტო მხარდაჭერის პოლიტიკა.

ქართული ბოსტნეულის პროდუქტების არაკონკურენტუნარიანობას ხელს უწყობს აგრეთვე საწვავზე მაღალი ფასი (მოსახლეობის დიდი ნაწილი აღნიშნულის გაამო მიწის დამუშავებას ვერ ახერხებს).¹³ ამასთან, ქვეყნების უმეტესობა აგროსასურსათო პროდუქტების, მათ შორის ბოსტნეულის, ექსპორტის სტმულირებას ახდენს. შესაბამისად, შემოტანილ ბოსტნეულს შეუძლია ქართული პროდუქტის ფასზე ზემოქმედება. რაც შეეხება ქართული ბოსტნეულის ექსპორტს, საერთაშორისო ბაზრებზე შეღწევის პროცესი რთულია და პროდუქტის უმეტესობის დაბალკონკურენტუნარიანობის გამო ბაზრის დაპყრობის მექანიზმები არაეფექტიანია.

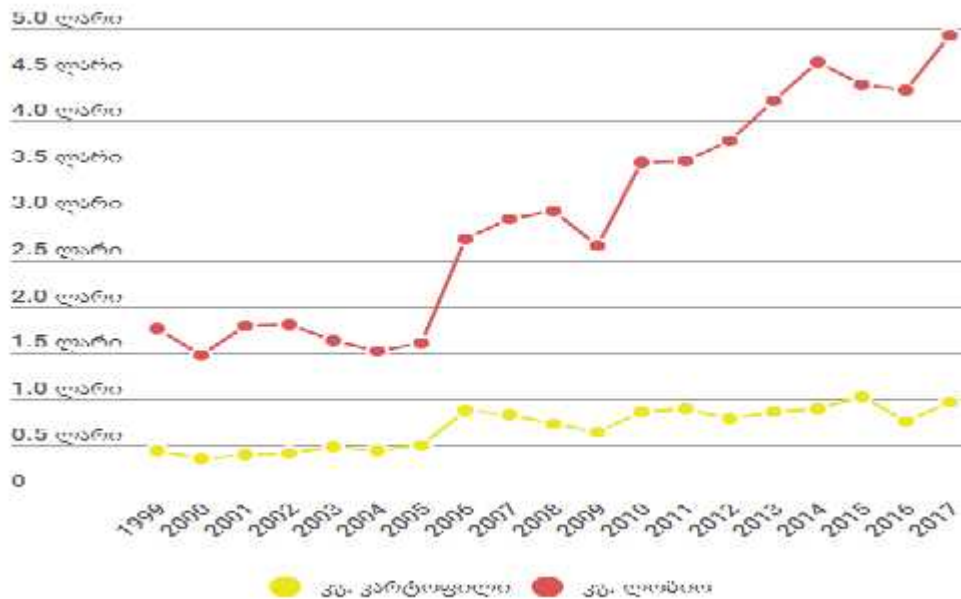
საქართველოში ბოსტნეულის იმპორტჩანაცვლების პოლიტიკის გატარება დიდი მოცულობით ინვესტიციებს მოითხოვს, თუმცა, ამ გზით ქვეყანა შეძლებს ბოსტნეულზე ადგილობრივი მოთხოვნის დაკმაყოფილებას, ადგილობრივ ბაზრებზე ეფექტიანი კონკურენციის გაწევას, უცხოურ ბაზრებზე შესასვლასა და საკუთარი ნიშის დაკავებას.

გასათვალისწინებელია მომხმარებლის დამოკიდებულების ცვლილების ტენდენცია საცალო ვაჭრობის ქსელების მიმართაც. ბოლო პერიოდში გამოიკვეთა ტენდენცია, რომ ქართველი მომხმარებელი უპირატესობას ანიჭებს ხილისა და ბოსტნეულის დიდ სუპერ და ჰიპერმარკეტებში ყიდვას. 2016 წელს გაყიდული სურსათის წილი დასახელებულ ქსელებში 30%-ს აღწევს. ამ ქსელში მომხმარებელთა გადართვა ძირითადად გაზრდილი კონკურენციის გამო სურსათის საცალო ვაჭრობის ქსელში შეთავაზებულმა ფასებმა გამოიწვია. ასევე, მომხმარებელმა მეტ-ნაკლებად უკვე იცის ქართული ბოსტნეულის კონკურენტული უპირატესობები, პროდუქტის წარმომავლობა და ინგრედიენტების მახასიათებლები.

სასურსათო ბაზრებზე საბაზრო ძალაუფლებას ძირითადად შემდეგი სუპერმარკეტები ფლობენ: „კარფური“, „სმარტი“, „გუდვილი“, „ფრესკო“. თუმცა, ამ ბაზარზე შესვლის პროცედურები ბუნდოვანია. უმეტეს შემთხვევაში, თითქმის შეუძლებელია შესაბამისი ინფორმაციის მოპოვება ბაზრების ძირითადი პარამეტრებისა და ბაზრის მონაწილეების შესახებ.

ქართული ბოსტნეულის კონკურენტულ უპირატესობას, როგორც აღინიშნა, ხარისხთან ერთად ფასებიც განსაზღვრავს. ბოსტნეულზე მინიმალური, საშუალო და მაქსიმალური ფასების შესწავლის მიზნით ჩატარდა ფასების რეალურ დროში მონიტორინგი, შედეგად დადგინდა ფასების ცვლილების დიაპაზონი. თითქმის ყველა სახეობის ბოსტნეულზე ფასების ზრდის ტენდენცია გამოიკვეთა. საქსტატის 2017 წლის ანგარიშის მიხედვით ფასები წინა წელთან შედარებით ბოსტნეულსა და ბაღჩეულზე 21,3%-ით გაიზარდა. პროდუქტის სახეობის მიხედვით ეს მაჩვენებელი განსხვავებულია, თუმცა, ზრდის ტენდენცია ყველა მათგანისათვის არის დამახასიათებელი (იხ. დიაგრამა 6).

¹³ ადგილობრივი ბაზრის მეოთხედი უკვე იმპორტირებულ ბოსტნეულს უჭირავს
http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=3&id_artc=1660

დიაგრამა 6. ბოსტნეულის ფასების დინამიკა საქართველოში¹⁴

დიაგრამა გვიჩვენებს, რომ კარტოფილზე ფასების ზრდის ტენდენცია შედარებით ნაკლებია, ვიდრე ღომბოზე, თუმცა, ორივე პროდუქტზე ფასები გაზრდილია. იგივე კანონზომიერება აღინიშნება სხვა სახეობის ბოსტნეულის მიმართაც.

მასალების შესწავლამ გვიჩვენა, რომ საქართველოდან ევროკავშირში ექსპორტირებული ბოსტნეულის ფასი გაცილებით მაღალია იმპორტირებული ბოსტნეულის შესაბამის მაჩვენებელთან შედარებით. ევროკავშირის ქვეყნებში ბოსტნეულზე ფასები მკვეთრად დიფერენცირებულია პროდუქტის სახეობებისა და იმპორტიორი ქვეყნების მიხედვით,¹⁵ შესაბამისად ქართული ბოსტნეულისათვის საფასო კონკურენცია რთული იქნება. როგორც ჩანს, საქართველომ კონცენტრირება ნიშური, ხარისხიანი მწვანე ხაზის წარმოებაზე უნდა მოახდინოს ევროკავშირის ბაზრებზე გაყიდვის პერსპექტივით.

ქართული ბოსტნეულის საერთაშორისო, მათ შორის ევროპის ბაზარზე, გატანა საკმაოდ შეზღუდულია სათანადო სტანდარტებისა და ტექნოლოგიების დაუცველობის გამო. კონკურენციის ერთ-ერთი შემზღუდავი ფაქტორია, ასევე, პროდუქტის დივერსიფიკაციის დაბალი დონე, რაც ძირითადად გამოწვეულია მცირემიწიანობითა და დანაწევრებული ნაკვეთების არსებობით. ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, იწვევს ბოსტნეულის მცირე მოცულობით წარმოებას. ბოსტნეულის საერთაშორისო ბაზარზე ექსპორტიორებისგან პროდუქციის დიდი მოცულობების სტაბილურ მიწოდებას ითხოვენ, რასაც ქართული ბოსტნეულის მწარმოებლები ვერ აკმაყოფილებენ.

ბოსტნეულის საერთაშორისო ბაზარზე ქართული ბოსტნეულის მწარმოებლებისათვის კონკურენცია შეზღუდულია წარმოების წყვეტილი პროცესის გამოც. ცნობილია, რომ საუკეთესო პროდუქტი კი სწრაფად კარგავს საბაზრო წილს, თუ მისი მიწოდება მდგრადი

¹⁴ www.geostat.ge

¹⁵ The fruit and vegetable sector in the EU - a statistical overview, Antonella De Cicco
http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/The_fruit_and_vegetable_sector_in_the_EU_-_a_statistical_overview

და საიმედო არ არის. საქართველო ბოსტნეულის რამდენიმე სახეობას ევროკავშირის ქვეყნებში აგზავნის, თუმცა, მაინც წმინდა იმპორტიორად რჩება, რადგან მთელი წლის მანძილზე ვერ აკმაყოფილებს საკუთარ მოთხოვნასაც კი კიტრზე, პომიდორზე, ბადრიჯანსა და სხვა პროდუქტებზე.¹⁶ ექსპერტების შეფასებით საქართველოში შესაძლებელია კონკურენტუნარიანი ბოსტნეულის წარმოება, მაშასადამე, არსებობს ევროკავშირის ბაზარზე ამ პროდუქტის ექსპორტირების პერსპექტივა. ამ პროცესის მოწესრიგება რამდენადმე შესაძლებელია ბიზნესზე ორიენტირებული კოოპერატივების განვითარებით. კოოპერატივის არსებობა, ცალსახად გააადვილებს მომწოდებელთან ურთიერთობას, ვიდრე ეს ერთი ფერმერის შემთხვევაში იქნებოდა შესაძლებელი.

კონკურენციის ერთ-ერთი შემაფერხებელი ფაქტორია მეზობლების დარგის შესახებ განათლების დაბალი დონე, ინფორმაციის სიმწირე თანამედროვე ტექნოლოგიებისა და ბაზრების შესახებ. კვლევებმა აჩვენა, რომ ფერმერები საჭიროებენ რეგულარულ კონსულტაციებს აგრარულ და კომერციულ საკითხებზე მთელი საქართველოს მასშტაბით, მათ შორის ონლაინ მომსახურების მეშვეობით.¹⁷ ამ მხრივ, აუცილებელია განვითარდეს უფასო ეროვნული სასოფლო-სამეურნეო ცოდნის დანერგვისა და სწავლების სამსახურები. ბოსტნეულის ბაზარზე კონკურენციის დონის შეფასება და ქართული პროდუქტების კონკურენტული უპირატესობების გამოვლენა ხელს შეუწყობს მეზობლების დარგის განვითარებას, ამ პროდუქტზე თვითუზრუნველყოფის მდონის გაზრდასა და მოსახლეობის კეთილდღეობის მაჩვენებლების გაუმჯობესებას.

ლიტერატურა

1. ადგილობრივი ბაზრის მეოთხედი უკვე იმპორტირებულ ბოსტნეულს უჭირავს http://www.resonancedaily.com/index.php?id_rub=3&id_artc=1660
2. ბარამიძე ვ., ხეთერელი ა., კუშაძი მ., ბოსტნეული და ბაღჩეული კულტურების ძირითადი მავნებელ-დაავადებები და მათ წინააღმდეგ ბრძოლა საქართველოში, თბილისი, 2015.
3. მცირე ფერმერულ მეურნეობებზე ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების ზეგავლენის კვლევა, თბილისი, 2016. https://www.eprc.ge/admin/editor/uploads/files/GEO_Oxfam.pdf
4. საქართველოს მოსახლეობის 50%-ს სურსათზე მატერიალური ხელმისაწვდომობის პრობლემები აქვს <http://www.interpressnews.ge/ge/sazogadoeba/384406-oqsfamis-kvlevith-saqarthvelos-mosakhleobis-50-s-sursathze-materialuri-khelmisatsvdomobis-problemebi-aqvs.html?ar=A>
5. საქართველოს სოფლის მეურნეობა 2017, სტატისტიკური პუბლიკაცია, თბილისი, 2018.

¹⁶ მცირე ფერმერულ მეურნეობებზე ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი ვაჭრობის ხელშეკრულების ზეგავლენის კვლევა, თბილისი, 2016. გვ. 21.

¹⁷ სოფლის მეურნეობისა და ადგილობრივი განვითარების სისტემების გენდერული შეფასება, თბილისი, UN Women (2016), გვ. 33. <http://georgia.unwomen.org/en/digital-library/publications/2016/04/gender-assessment-of-agriculture-and-local-development-systems> (2016).

6. საქართველოში გავრცელებული ბოსტნეული კულტურების წარმოება და მეთესლეობა, https://drive.google.com/file/d/0B3By27k_VyD8NVRJRmlBVm0tTXM/view
7. სოფლის მეურნეობისა და ადგილობრივი განვითარების სისტემების გენდერული შეფასება, თბილისი, UN Women (2016), გვ. 33. <http://georgia.unwomen.org/en/digital-library/publications/2016/04/gender-assessment-of-agriculture-and-local-development-systems> (2016).
8. ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო სივრცის შესახებ შეთანხმების გავლენა მცირე მეურნეობზე საქართველოში მოკლე საინფორმაციო მოხსენება file:///C:/Users/Admin/Downloads/LinesEU-GeorgiaDCFTA_GEO_5_GEOFeb152017.pdf
9. Antonella De Ciccio, The fruit and vegetable sector in the EU - a statistical overview, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/The_fruit_and_vegetable_sector_in_the_EU_-_a_statistical_overview
10. Climate and geography determine competitiveness <https://www.cbi.eu/market-information/fresh-fruit-vegetables/competition/>
11. More competition on European fruit and vegetable market <http://www.freshplaza.com/article/115486/More-competition-on-European-fruit-and-vegetable-market>
12. Renting, H. & Wiskerke, H. 2010. New Emerging Roles for Public Institutions and Civil Society in the Promotion of Sustainable Local Agro-Food Systems.
13. Giovannucci, D., Scherr, S., Nierenberg, D., Hebebrand, C., Shapiro, J., Milder, J. & Wheeler, K. 2012. Food and Agriculture: The future of sustainability.
14. Kharaishvili E., Challenges for sustainable food security in Georgia, XV EAAE Congress in Parma: Towards Sustainable Agri-Food Systems: Balancing between Markets and Society, Parma, Italy, 29 August – 1 September 2017.
15. www.geostat.ge

Eteri Kharaishvili

TSU Professor, Doctor of Economics

Contact information: 577 24 88 21

eter.kharaishvili@tsu.ge

Badri Gechbaia

Doctor of Economic Sciences

Associated Professor Batumi Shota Rustaveli State University

gechbaia.badri@bsu.edu.ge

Vegetable Market: Competitive Advantages of Georgian Product and Competition Challenges

Keywords: vegetables, competition, competitive advantage, competition challenges.

Summary

The paper evaluates the level of competition on the vegetable market. Based on the analysis of the production development trends and resource potential, dynamics and ratio of export and import of agricultural products, including vegetables are presented; dynamics of self-sufficiency ratio of these products is studied; challenges of food security and competitive advantages of Georgian vegetables are identified.

The article concludes that the country has a significant potential for exporting vegetables both to the countries of Europe and Middle East. The paper discusses the factors that hinder export of vegetables; in addition, the ways for reducing dependency on seasonality, opportunities for the development of modern greenhouses and mechanisms for supplying goods to customers all year round are suggested.

On the basis of analyzing the level of competition on the vegetable market, vegetable business is considered as monopolistic. In addition, it is calculated that, currently, local vegetables products account for only 75% of the market.

The paper evaluates the outcomes of high market power caused by monopoly in vegetable business; the impact of market power on pricing mechanism and the welfare of population is determined. In accordance with the problems identified, conclusions are made and recommendations for solving these problems are suggested.